

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.  
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.  
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.  
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.





UUB

Sv

per  
fol  
301

# Status

N:r 6  
Okt  
1991

Organ för Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund



*Rekreation för hjärt- och lungsjuka*





Fyrtio hjärt- och lungsjuka har möjlighet att delta i förbundets rekreationsresa till solen och värmen på Kanarieöarna. Resan går i februari men sista dag för anmälan är redan den 15:e november.

# Häng med till Kanarieöarna

Text: Ann-Cathrin Hjorth Foto: Terje Bakke

**N**är man vill glömma vinter och kyla åker man till Gran Canaria. På Gran Canaria finns det mesta som gör resan trevlig. Kilometerlånga, breda sandstränder, sex-sju soltimmar om dagen och spännande utflyktsmål i bitvis slösande vacker natur. Gran Canaria är störst av Kanarieöarna om man ser till storleken, dvs knappt större än Öland.

## Mycket att välja

En hel del, bla kan du på dagarna ligga vid Sunwings pool som är ordentligt stor, nästan som en liten lagun. Runt poolen väntar sköna solstolar och parasoller. Blir du hungrig eller törstig har du restaurangen inom bekvämt avstånd. I den stora trädgården håller VingSport till. Här bjuder man på motion i samarbete med

Friskis & Svettis om morgnarna och ordnar vattenpolo, volleyboll eller någon annan aktivitet då och då på eftermiddagarna. Här finns också tennis och bordtennis.

Med Sunwings stora nöjesutbud behöver du inte lämna hotellet. Underhållning redan till eftermiddagskaffet. Show, gästartister och Sunwings egen stora cabaret. Dans till det skandinaviska husbandet. Och Night-wing, diskomusik blandad med hederliga "gamla tryckare", senare på kvällen. Det låter väl trevligt.

## Utflykter

Nu skall ni inte bara roa er, utan en sådan vacker ö skall ni se mera av. Slit er från de sköna stränderna och poolerna och de

lata dagarna och följ med så skall ni få se ett Gran Canaria som få känner till. Ett vackert, spännande Gran Canaria, fjärran från det solbrända ökenlandskapet nere vid öns sydspets. Några förslag på utflykter:

**Stora ö-turen** visar dig det mesta av öns allra bästa sidor. Storslagna vyer, grönskande bananplantager och små rara byar kantar vår väg. Heldagsturen inklusive frukost och lunch, ca 210:-.

**Grotturen** är dels en spännande resa i tiden till guanchernas (Gran Canarias urinvånare) forna hemvist, dels en naturupplevelse utöver det vanliga.

**Grisfest**, klassikern bland kvällsutflugter, är fortfarande lika populär. Ca 170:- inklusive god mat, vin, dans och uppträdande.



Nästa år i februari 1992 återvänder Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund till Kanarieöarna.

Hjärt- och Lungsjukas Riksförbunds rekreationsresa vintern 1992 går till Playa del Inglés, Gran Canaria, ett resmål som förbundet haft tidigare och funnit bra och trevligt.

Vi åker med Vingresor. Resan subventioneras av förbundet med 700:– per deltagare. Priset efter subvention är 5900 kronor inklusive avbeställningsskydd, flygtillägg och prisgaranti. I priset ingår frukost.

**A**vresa från Arlanda lördagen den 22 februari kl 08.55. Avresa från Gran Canaria lördagen den 7 mars kl 14.55, hemkomst lördagen den 7 mars kl 21.25 till Arlanda (med reservation för ändring av avgångs- och hemresetider).

Sjuksköterska och förbundsrepresentanter följer med på resan.

Vi kan erbjuda våra medlemmar 40 platser. De som tidigare varit med på förbundets resor kommer i andra hand vid uttagningen till resan. Vi gör så för att de som inte rest med Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund tidigare skall få en chans att komma med. **Men alla kan anmäla sig.**

I priset ingår flyg Arlanda–Gran Canaria tur och retur med inkvartering i 2-rumslägenheter för två personer på hotell Sunwing Playa Inglés. Vi har **inga enkelrum.**

## Anslutningsresan

Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund sva-

rar för anslutningsresan om kostnaden överstiger 100:– tur och retur hemorten–Stockholm, då resan sker med järnväg II:a klass. Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund bekostar inte anslutningsresor med reguljärt flyg såvida inte flygresan blir billigare än II:a klass järnväg. Åker du bil blir ersättningen endast vad biljetten i II:a klass järnväg kostar.

**OBSERVERA!** Du får själv boka anslutningsresor till och från Stockholm. Anledningen härtill är att det visat sig mer praktiskt och fördelaktigt att resenärerna själva beställer anslutningsresor än att detta görs av oss.

När du betalat dina anslutningsresor sänder du in kvittona till oss, varefter vi betalar dessa till dig minus 100:– som är din egenavgift för anslutningsresorna.

Förbundet betalar hotellrum i Stockholm med 100:– i egenavgift per natt under förutsättning att resenären icke hinner fram i tid till Arlanda eller kan ta sig

hem från Arlanda vid återkomsten. De som önskar hotellrum i Stockholm måste ange detta på anmälningsblanketten. Bokning måste ske genom förbundet.

## Hotell och resmålet

Vi citerar ur Vingresors broschyr: "Hotell Sunwing Playa Inglés har ett utmärkt läge i ett hotell- och villaområde. Lokal trafik. Med ca 10 minuters promenad till närmaste köpcentrum. Hotellet består av sex byggnader. I centrumbyggnaden finns restaurang, bar, frisör och minilivs. Mitt i anläggningen ligger trädgården och det trevliga poolområdet med solstolar, parasoller och sötvattenpools."

På Sunwing Playa Inglés bor ni i trevliga lägenheter. De är inte så särskilt stora, men istället är mycket satsat på komforten.

Lägenheterna är trevligt möblerade med ljusa, fräscha möbler. Alla har möblerad balkong eller terrass. Alla lägenheter har matplats och ett litet kök avskilt med en "halvvägg". Telefon och Radio Sunwing. Bad, dusch och wc.

Alla lägenheter har ett sovrum och ett vardagsrum. Städning fem dagar i veckan, ej diskning.



Det ges många möjligheter att förbättra konditionen. Friskis & Svettis leder motionsgympan. Vi håller till i den stora trädgården utanför hotellet.

## Inför resan

### Adressen:

Sunwing Playa Inglés,  
Avenida Gran Canaria  
35100 Playa de Inglés  
Telefon: 009-34-28-765708

### Anmälan:

Var god kontakta Ann-Cathrin Hjorth på förbundskansliet så över-sänder vi anmälningsblankett samt övrig information! Tel 08-669 09 60.

Sista dag för anmälan till resan är den 15 november 1991.



# Status

NR 6 1991  
ÅRGÅNG 54

Status utkommer 8 ggr per år  
Upplaga 30000 ex

UTGIVEN AV  
Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund

ADRESS  
Hornsbruksgatan 28  
Box 9090, 10272 Stockholm

TELEFON  
Växel 08-6690960  
Telefax 08-6682385

POSTGIRO  
Hjärt- och Lungsjukas fond 9000 11-8  
Hjärtebarnsfonden 9000 11-8  
Hjärt- och Lungsjukas Riksförbunds  
postgiro 9500 11-7

REDAKTÖR  
Tonie Andersson

ANSVARIG UTGIVARE  
Bo Månsson

UTGIVNING  
25 feb, mars, april, maj,  
sept, okt, nov, dec  
Manus- och annonsstopp  
6 v före utgivning

SÄTTNING OCH MONTERING  
LA Södertälje

TRYCKERI  
Kringel-Offset, Södertälje

Redaktionen ansvarar inte för insänt,  
ej beställt material. Vi förbehåller oss  
rätten att redigera insända bidrag.

Eftertryck förbjöds utan  
redaktionens medgivande.

## INNEHÅLL

- ▶ OMSLAG: Rekreation på Kanarieöarna  
Foto: Renato Grome, Vingresor ..... 1
- ▶ HÄNG MED TILL KANARIEÖARNA.  
Rekreativresa ..... 2-3
- ▶ FÖRBUNDSSTYRELSEN DRAR  
UPP RIKTLINJERNA ..... 5-9
- ▶ LED MIG. Novell ..... 10-11
- ▶ BARNHJÄRTKIRURGI.  
Utredning av Torkel Åberg ..... 12-13
- ▶ TV-BINGO. Nytt initiativ  
från folkrörelserna ..... 14-15
- ▶ RANSEMARS BYRÅ ..... 17
- ▶ JAG TYCKER. Insändarsida ..... 20
- ▶ MATSIDORNA ..... 21-23
- ▶ DOLDA KRAFTER. Föräldra-  
föreningens projekt ..... 24

## LEDARE

### Visst vill vi...

"Politik är att vilja" sa Olof Palme och inom vårt förbund vill vi förändra och förbättra livssituationen för våra medlemsgrupper. Vi bedriver således intressepolitik i enlighet med våra stadgar där det bla står att vi skall arbeta för de hjärt- och lungsjukas intressen. Om man vill kan man säga att vi redan från förbundets bildande har varit en "viljeorganisation". På 1930-talet vill man bli respekterad för de erfarenheter och kunskaper man hade beträffande vården på sanatorier och framför allt om hur livet kunde gestalta sig när man blev utskrivet.

Förändrings- och förbättringstanken måste prägla all vår verksamhet. Om vi har denna tanke med oss när vi planerar våra aktiviteter på såväl lokal, regional som central nivå, är jag övertygad om att vi flyttar fram positionerna för våra medlemmar. Det gäller när vi lyssnar på

vad medlemmarna tycker i olika frågor, när vi planerar utflykter, möten mm och, inte minst, när vi agerar gentemot kommuner, landsting eller statliga verk och myndigheter.

Kongressen i Skellefteå ville att vi inom hela förbundet skall arbeta med att marknadsföra oss som **Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund** och med att utveckla och förbättra vårt **eftervårdsprogram**. Här åvilar oss alla ett stort ansvar. Du som enskild medlem kan prata med vänner och bekanta om din förening och vårt förbund. Du som är förtroendevald kan vidareutveckla dina kontakter med politiker och tjänstemän och med personalen inom hälso- och sjukvården. Alla bäckar små...

För **visst vill vi** att vi skall bli mera kända och att alla hjärt- och lungsjuka skall erbjudas en bra eftervård.

BO MÅNSSON  
Förbundssekr

## KOMPRIMERAT

### Seglatsen har börjat

Nu har medlemmarna lagt ut kursen för förbundets verksamhet de närmaste tre åren. Kongressen anger färdriktningen - förbundsstyrelsen håller i rodret. Det låter enkelt, med det ska till en hel del arbete innan skutan får styrfart. Redskapen ska ses över. Kanske behövs en del nyanskaffningar. Besättningen ska få sina order. Arbetsuppgifterna ska fördelas på representantskapsledamöter och styrelser. En handfull konsulenter på förbundskansliet ska bistå med allt vad som behövs för att komma iväg.

Vad kongressen beslutade är kristallklart! Vi ska marknadsföra förbundet och informera om eftervårdsprogrammet. Det finns 500 000 hjärt- och lungsjuka. De ska ha möjligheter att

delta i våra motions- och studiegrupper. För att klara detta behöver vi verktyg och metoder för information och marknadsföring. Och sist men inte minst: ledare!

Första styrelsemötet efter kongressen hölls i internatform. Det pågick i två dagar och det behövdes nog, så många beslut som det finns att gå igenom efter en kongress. Detta är också den enda gången på året som alla suppleanter deltar. Alla tog vara på kaffepauser och samkväm för att hinna känna varandra på pulsen i de stora frågorna.

Det är dessa informella samtal läsaren kan följa på sidorna 6-9.

TONIE ANDERSSON  
Redaktör





*Vi ska marknadsföra oss bättre. Det har kongressen beslutat. Den nyvalda förbundsstyrelsen har dragit upp riktlinjerna för en satsning på information och marknadsföring. Stående fr v: Rune Ramström, Bengt Dahlström, Thyra Markgren, Bo Martinsson. Stående i bakre raden: Erik Ransemar, Elsa Crafoord, Bo Månsson, Martin Lundström, John Engkvist, Aino Eurenus. Sittande längst fram: Tore Leijon och Mary Erixon.*

## Alla ska känna till Hjärt- och lungsjuka

**E**n gång om året samlas hela förbundsstyrelsen, både ordinarie ledamöter och suppleanter, på en kursgård utanför Stockholm. Under två dagar diskuteras man vilka insatser som är nödvändiga för att verkställa de beslut som fattats av kongressen.

Sammanfattningsvis kan man säga att det mesta vi företar oss de närmaste tre åren kommer att ha information och marknadsföring av förbundet som gemensam nämnare.

### Entydig information

Förbundsstyrelsen har fått i uppdrag av kongressen att arbeta för att göra vår verksamhet känd för allmänheten samt att göra vårt eftervårdsprogram känt för alla, särskilt för dem som arbetar inom sjukvården. För att genomföra detta måste Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund gå ut med entydig information över hela landet. Samtliga styrelser måste samtrimmas. Alla måste vara på det klara

med hur uppgiften påverkar arbetet i den egna kommunen eller i länet.

För att nå ett bra resultat måste vi satsa helhjärtat på alla nivåer i organisationen: i kommunerna, i länen och på riksplanel. Till detta krävs en samordning i organisationen. Alla måste sträva mot samma mål, samtidigt och med samma argument.

### Föreningarna får handlingsprogram

– Tanken är att styrelserna ska bli mer inriktade på att driva intressepolitik, säger Bo Månsson. De har ett ansvar för att landets hjärt- och lungsjuka kan erbjudas vårt eftervårdsprogram.

Den 16–18 oktober anordnar förbundet en konferens för samtliga ordförande (ca 150 personer). Dessa blir ansvariga för marknadsföringen i sin förening. De ska arbeta fram ett handlingsprogram som kan ligga till grund för de åtgärder

man behöver vidta för att nå ut med information i den egna kommunen.

Nästa höst gör förbundet en avstämning för att se vilka problem ordförandena kan ha stött på. Om allt går enligt planerna kommer alla att samlas igen hösten 1993 för att jämföra de intressepolitiska insatserna med handlingsprogrammet.

Då kommer vi att kunna avläsa resultatet av förbundets hittills största informationssatsning.

### 860 000 kronor till marknadsföring

Att samla 150 personer till konferens en gång varje år innebär stora kostnader. Hur har förbundet råd med detta? Frågan går till Bengt Dahlström.

– Jag är väldigt glad över att vi fått pengar från Allmänna arvsfonden. Utan dem hade vi aldrig kunnat genomföra projektet. Vi kommer att få 860 000 kronor totalt för de tre åren, säger han och skiner belåtet. □



Motsägelsefullt faktum:

# ”Hjärt- och lung” är både välkänt och okänt

I kommunen är Hjärt-och lungsjukas förening välkänd, men organisationen behöver förstärkning på läns- och riksplanet.

Så långt är Martin Lundström, John Engkvist och Mary Erixon överens. När det gäller att angripa det problemet går åsikterna isär. Det är inte lätt att klargöra vad vi menar med marknadsföring.

**H**ur ska vi arbeta för att göra Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund känt för allmänheten och sjukvårdspersonalen?

Frageställningen finns med i det arbetsmaterial som ledamöterna har fått till förbundsstyrelseinternatet.

Det är inte helt lätt att formulera sig kring detta. John Engkvist frågar retoriskt vad marknadsföring egentligen innebär.

– Jag vågar påstå att vi är väldigt kända i vårt län. Det finns inte en politiker, sjukvårdsadministratör eller läkare som inte vet vad vi arbetar för, det kan jag säga!

John får medhåll av Martin Lundström och Mary Erixon. Detta att göra föreningen känd har man arbetat med i alla tider. Det är kanske bara så enkelt som att det är just ordet marknadsföring som är nytt?

Det är viktigt att marknadsföringen sker på rätt nivå: lokalföreningen gentemot allmänheten, länsföreningen mot

sjukvården och förbundet mot departementen.

## Förkortningens fel?

Märkligt nog är vi välkända, men ändå okända, konstaterar de. Vi har gott renommé inom handikapprörelsen och hos politiker och tjänstemän som arbetar med handikappfrågor, i övrigt känner få till förbundet.

Kanske förkortningen – RHL – har bidragit till detta, framkastar Mary. Det tror Martin också. ”Hjärt- och lung” ska vi kalla oss för att bli begripliga. Det viktiga nu är att föra ut vårt nya namn.

Mary håller inte med. Det är en alltför stor uppgift att göra Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund känt för alla. Det innebär en miljonsatsning! Sånt klarar bara Skanska och Sparbanken.

Gynnar det marknadsföringen om förbundet syns mer i riksdebatten?

Det anser John som tycker att förbun-

det gott kunde ha reagerat när debatten om bristen på organ till transplantationer pågick. Mary ställer sig tvekan. Det gäller inte bara att bli sedd, utan att veta att man med säkerhet uttrycker medlemmarnas synpunkter. Det kan vara svårt att som förbund uttala sig t ex om vård i livets slutskede. Där kan man ha så olika synsätt.

## Ansiktet utåt

– Vi ska visa på innehållet i vår verksamhet. Låt oss förbättra marknadsföringen gentemot de organ förbundet behöver samarbeta med. Gör vi det har vi också mycket lättare att få pengar till vår verksamhet. Det ska vi satsa på, fastslår hon.

John tror att en gemensam satsning på marknadsföring kan entusiasmera medlemmarna, ungefär som Hjärtats dag gjorde innan den blev en informationsdag för redan frälsta.

## Viktig planering för att verkställa beslut

Kongressen uppdrog åt förbundsstyrelsen att göra eftervårdsprogrammet känt. För att klara detta behöver förbundet satsa på information och marknadsföring!

Vid förbundsstyrelseinternatet samtalade ledamöterna om eftervård, marknadsföring och information i informella smågrupper. Mary Erixon, Martin Lundström och John Engkvist talade om marknadsföring, Bo Månsson och

Bengt Dahlström om förbundets policy, Erik Ransemar och Aino Eurenus om marknadsföring och Thyra Markgren, Tore Lejon och Rune Ramström om eftervårdsprogrammet. (Siv Andersson, Nils Knutsson och Willy Raoulsson var förhindrade att delta vid styrelseinternatet.)

På sidorna 6–9 kan läsarna följa resonemangen. Text och foto: Tonie Andersson

## Kongressbeslut

- Öka kunskapen om vårt eftervårdsprogram bland medlemmar, sjukvårdspersonal och inom landstingen
- Marknadsför hjärt- och lungsjukas verksamhet bland landstingspolitiker, hälso- och sjukvårdspersonal och hos allmänheten.



# Landstingen ska bekosta föreningarnas arbete med eftervården

Förbundet har tagit på sig uppgiften att erbjuda hjärt-och lungsjuka möjlighet att delta i ett eftervårdsprogram. Egentligen är detta landstingets ansvarsområde. Därför reser Hjärt-och Lungsjukas Riksförbund krav på eftervård i landstingens regi. Många saknar ännu eftervårdsprogram

**H**järt- och lungsjukas eftervårdsprogram har funnits i tio år.

Programmet har utvecklats i samarbete med läkare och sjukgymnaster. Det innefattar kunskap om den egna sjukdomen, samtal i grupp och fysisk träning. Varje lokalförening ska kunna erbjuda medlemmarna eftervård i form av studiecirklar och motionsgrupper. Förbundet bekostar ledarnas utbildning.

Trots detta så är det många av våra 33 000 medlemmar som ännu efter tio år inte känner till vårt eftervårdsprogram. Endast en bråkdel deltar i studiecirklarna eller motionsgrupperna.

Varför drar inte fler nytta av möjligheten till eftervård?

– Det är en förutsättning att man kan skapa kontakter med sjukvården. En förening som ligger i anslutning till ett sjukhus har alltså lättare att komma igång med eftervårdsprogrammet, säger Tore Leijon som påpekar att den naturliga slussningen av patienter från sjukhus till förening därmed automatiskt löser medlemsvärvningen.

## Starkare stöd från länet

Föreningarna ute i landet har svårare att få personliga kontakter med personalen på sjukhuset. Det tar lång tid att bygga upp ett förtroendefullt samarbete. Thyra Markgren säger att hon låg i som en igel i sex år innan hon började skönja ett resultat.

Långt ifrån alla inom sjukvården känner till att det ingår i jobbet att samverka med patientorganisationerna. Ledare till motionsgrupperna växer inte på träd. Korpen är en källa till glädje och bekymmer. På de flesta håll fungerar samarbetet alldeles utmärkt, men det förekommer också bittra stridigheter.

– Förbundet måste uppmuntra föreningarna att bedriva hela verksamheten själva. På den punkten är Thyra mycket bestämd. Det är vi som är specialister på våra grupper.

Det finns många hinder men man kan göra underverk med en liten uppmuntran. En tårta till personalen, en blomma till jul. Tore är inte främmande för att föreningarna i mån av ekonomi kan lämna bidrag t ex till en studieresa som tack för ett bra jobb.

## Argumentinsamling och statistik

Läkarna var länge den stora stöttestenen. Ett fåtal läkare var för motion för hjärtsjuka, men de flesta motarbetade programmet. Först nu har det vänt. Thyra berättar att det finns läkare i Västerbotten som numera remitterar patienter till motionsgrupperna.

– Nu seglar vi äntligen i medvind också när det gäller eftervård för lungsjuka. Thyra har varit ensam med sin träningsgrupp i Skellefteå. Nu startar projekt för emfysemsjuka på flera håll i landet. Hon strålar när hon berättar om lungläkarnas nyvaknade intresse.

Det finns utvärderingar, forskningsresultat och statistik som visar på betydelsen av motionsgrupper och samtalsgrupper. Det är bra argument som förbundet bör sprida kännedom om.

## Stöd – inte pekpinnar

Förbundsstyrelsen ska inte gå ut med direktiv till de föreningar som saknar eftervårdsprogram. Det är förbundets sak att rycka in när föreningarna ber om det – inte att komma med pekpinnar. Förbundet ska finnas till hands med tips och råd, med personella resurser, tycker Tore.

Han är säker på att man i lokalföreningarnas styrelser känner väl till innehållet i programmet. Det är inte okunnighet som är orsaken till att man inte kommer igång med träningsgrupper och samtalscirklar.

De långa avstånden är största hindret i stora delar av landet. Rune Ramström vittnar om att det kan vara knöligt även i mellanstora städer. Bristen på sjukgymnast kan vara ett hinder. Hjälpt åtminstone några gånger i början skulle göra att fler kom igång.

Den dag man möter en människa som deltagit i ett eftervårdsprogram och ser vilken effekt det gett så inser man vikten av att vi arbetar med detta, säger Thyra. Det är den verksamheten som skiljer oss från andra föreningar. □

## Organisera samarbetet

– Hälso- och sjukvårdsfrågor är landstingens ansvar. Ändå måste förbundet driva eftervården för hjärt- och lungsjuka. Det kostar inte landstingen ett öre.

Bo Månsson säger mycket bestämt att landstingen ska bidra till kostnaderna för eftervårdsprogrammet. Lokalhyror, ledararvode, studiematerial och administration ska de betala! Han påpekar att detta inte är mer än felräkningspengar för landstingen.

Länsföreningarna träder in och organiserar samarbetet. På många håll behöver vi förstärkning för att klara detta. Bo Månsson vill anställa en resursperson i varje län, men förbundet saknar pengar. Enda möjligheten är just nu att utnyttja förbundsstyrelse och representantskap mer effektivt,



# Krav på respekt för hjärt- och lungsjuka

## Respekt och inflytande!

– Det är nyckelbegreppen, säger förbundssekreterare Bo Månsson, och kräver samhällets respekt för medlemmarnas kunskaper och erfarenheter.

Den nya kongressperioden skiljer sig i grunden inte så mycket från de tidigare när det gäller inriktningen på verksamheten.

– Förbundet har egentligen samma policy nu som när vi bildades 1939, säger Bo Månsson. Vi har alltid arbetat för att vinna respekt och få inflytande i samhällsfrågorna.

Hälso- och sjukvården, försäkringskassan, socialtjänsten och arbetsförmedlingen är några av de instanser som borde visa hjärt- och lungsjuka mer respekt, anser Bo Månsson. Han tycker att vi ännu har inte nått därhän att vi möter respekt för våra kunskaper i den utsträckning han finner önskvärd.

## Patientorganisationerna är en resurs

Varför har vi inte nått längre på dessa 52 år?

Bo Månsson tycker att bristen på respekt gäller generellt för hela handikapprörelsen, men att positionerna sakta flyttas framåt hela tiden.

Bengt Dahlström jämför med hur det var för 20 år sedan. Nu lyssnar man ändå på ett helt annat sätt. Då uppstod det nästan motsättningar mellan förbundet och läkarna. Nu har vi ett nära samarbete med både hjärt- och lungläkarna.

– Förra året satsade vi för första gången pengar på att marknadsföra oss. Det kommer vi att fortsätta med, tillsammans med en ökad satsning på information om eftervårdsprogrammet.

Resultatet kommer att bli att fler inser att vi är en resurs i vården, tror han.

## Förstärkning i länen

När det gäller verksamheten i kommunerna är "hjärt och lung" redan ett välkänt begrepp.

Sämre är det på länsnivå, i det viktiga arbetet med eftervårdsprogrammet. Där

behöver vi förstärkning. Bo Månsson vill helst anställa en person i varje län, men Bengt Dahlström skakar varnande på huvudet. Något sådant finns det inga pengar till.

Då får vi se till att utnyttja förbundsstyrelse och representantskap mer effektivt, fastslår Bo Månsson.

## Brister i vår dokumentation

– Det vore inga som helst problem att ha konstruktiva diskussioner t ex om eftervårdsprogrammet om man respekterade det faktum att vi vet bäst hur eftervård för hjärt- och lungsjuka ska bedrivas, säger Bo Månsson.

Har förbundet belegg för påståendet att studiecirkel och motionsgrupper är bra eftervård? Mår människor bättre?

– Det finns brister när det gäller våra möjligheter att visa på konkreta resultat, svarar han. Vi måste bli bättre på att dokumentera resultaten av eftervårdsprogrammet.

Mer än 3000 medlemmar deltar i hjärt-gympan. Ett sätt att dokumentera vikten av regelbunden motion kan vara att gå ut med en vetenskapligt upplagd enkät till dem.

– Inom forskningen drar man ibland signifikanta slutsatser på trettio personer. Vilka slutsatser skulle vi då inte kunna dra genom att ställa frågor till 3000!

## Eftervård = god samhällsekonomi

Förbundet har bidragit med pengar till forskning om livskvalitet och samhällsekonomi i samband med information och motion för hjärtsjuka. De rapporterna visar att eftervård är lönsam både för individen och samhället.

Förbundet har också planer på att delta i ett projekt för lungsjuka under ledning av professor Gunnar Boman, Akademiska sjukhuset. Även detta kommer att ge värdefull statistik.

Kongressen beslutade att förbundet ska genomföra en vetenskapligt upplagd socialmedicinsk undersökning om hjärt- och lungsjukas levnadsförhållanden.

Sammantaget kommer allt detta att bidra till att respekten för vårt kunnande ökar, fastslår Bo Månsson. □

Erik Ransemar och Aino Eurenus har många ideér om information och marknadsföring. De har skilda synsätt och står till synes långt ifrån varandra. Det som förenar är debattlusten, glimten i ögat och engagemanget i föreningsverksamheten.

**F**örbundet borde anställa en person som marknadsför vårt eftervårdsprogram på vartenda sjukhus. Någon som har förmåga att framhålla att vi har ett jättebra program. Det har jag blivit övertygad om genom att prata med deltagarna på våra rekreationsresor, säger Aino Eurenus. Många föreningar klarar inte själva av att marknadsföra oss på rätt sätt.

Erik Ransemar som satt ordförande på kongressen och klubbade beslutet att avslå Ainos motion om en särskild marknadsförare värjer sig för expertis och centralstyrning.

– Det stora felet i förbundet just nu är att man ser allt uppifrån, säger han. I stället för att centralisera ska man lösa ut all den kunskap som finns på fältet och låta det komma underifrån.

Erik ger exempel från Stockholms län där man samlades på kurs för att utarbeta ett program för hela länet. Det handlar om bostäder, trafik, miljö, arbetsplatser, eftervård. Programmet bröts sedan ner till lokal nivå i var och en av de tolv föreningarna i länet.

– På så sätt blir det ett handlingsprogram som medlemmarna känner för. Det är verkligen deras program – inte något som förbundet har kommit med. De går med sitt program till kommunalråd och sjukvårdens folk för att presentera hjärt- och lungsjukas krav i kommunen. För att man ska känna delaktighet måste man vara med och utarbeta programmet, säger Erik. Det är det som är demokrati!



– Demokrati är att få vara med och utforma verksamheten. Förbundet ska visa respekt för medlemmarnas kunskaper.



# Föreningarna behöver draghjälp – inte pekpinningar!



– Förbundet ska entusiasmera och ge förutsättningar – inte komma med direktiv.

– Det är lätt för dig att säga som sitter i en storstad med korta avstånd och god föreningsekonomi. Du kan ta tunnelbanan till dina medlemmar, biter Aino av. Ute i landet kan man få åka 50 mil för en sån här grej.

Hon tror att det finns massor med föreningar som har så få medlemmar att man inte kan anordna veckoslutskurser och skriva egna program.

Erik låter sig inte nedslås av invändningen. Man måste inte anordna kurser, påpekar han. En arbetsgrupp kan förbereda med stolpar. Sedan anslår man ett par timmar på ett medlemsmöte för att sammanställa ett program som föreningen kan arbeta utifrån.

Visar förbundsstyrelsen medlemmarna ute i lokalföreningarna att deras kunskap är viktig?

Det är en viktig uppgift för förbundet men också för länsföreningarna (CO) att visa respekt för medlemmarnas kunskaper. Man ska inspirera och entusiasmera föreningarna och eventuellt hjälpa till ekonomiskt, säger Erik.

– Jaha?! Aino höjer på ögonbrynen. Inspirationen ska komma uppifrån då??

– Det är stor skillnad på om förbundet går ut och med direktiv om vad föreningarna ska göra, eller om man går ut och ger förutsättningar för föreningarna att själva planera hur de vill arbeta. Förbundet ska inte säga "Nu ska ni göra så här"!

Erik har mycket bestämda åsikter om förbundsinformation.

– Det informationsmaterial som tillhandahålls av förbundet ska uttrycka organisationens uppfattning generellt. Det behöver för den skull inte vara giltigt i Dorotea eller Torsby. Kanske behöver man lokalt bryta ner t ex eftervårdsprogrammet för att få det användbart på platsen. Vad som fungerar i Dorotea vet bara de som är aktiva där.

Aino blir bestört.

Menar Erik att föreningarna ska göra sitt eget utbildningsprogram om eftervård? Som utbildare på Röda Korset kan hon inte tänka sig att gå med på något sådant.

Erik håller fast vid decentraliserings-tanken. Det faktum att så många föreningar ännu inte arbetar med eftervårdsprogrammet är för honom ett bevis på att man uppfattar detta som ett direktiv uppifrån.

Hur ska förbundet göra för att stötta lokalföreningarna utan att det uppfattas som direktiv?

– Det kommer att uppfattas som pekpinningar så länge det kommer som pekpinningar, säger Erik. Ett sätt att komma runt detta är att låta CO ansvara för det direkta stödet till lokalföreningarna. Förbundet ska aldrig gå på lokalföreningarna om brister i verksamheten. Förbundet ska stötta CO om det behövs.

På ordförandekonferenserna riktar sig förbundet direkt till ordförandena. Det

tillfället ska man använda till att peppa upp dem. Ge dem tillfälle att jobba tillsammans.

– Många föreningar behöver ändå lite draghjälp, säger Aino. Det är ju ingen hemlighet att många lever t ex med en ordförande som är ovillig till det mesta,



– Vi har så olika förutsättningar! Små föreningar i glesbygd går inte att jämföra med stora föreningar i tätort. En del behöver draghjälp.

men som vägrar att avgå. Det är en svår situation för medlemmarna. Då kan det underlätta med en marknadsföringskonsulent som kommer utifrån.

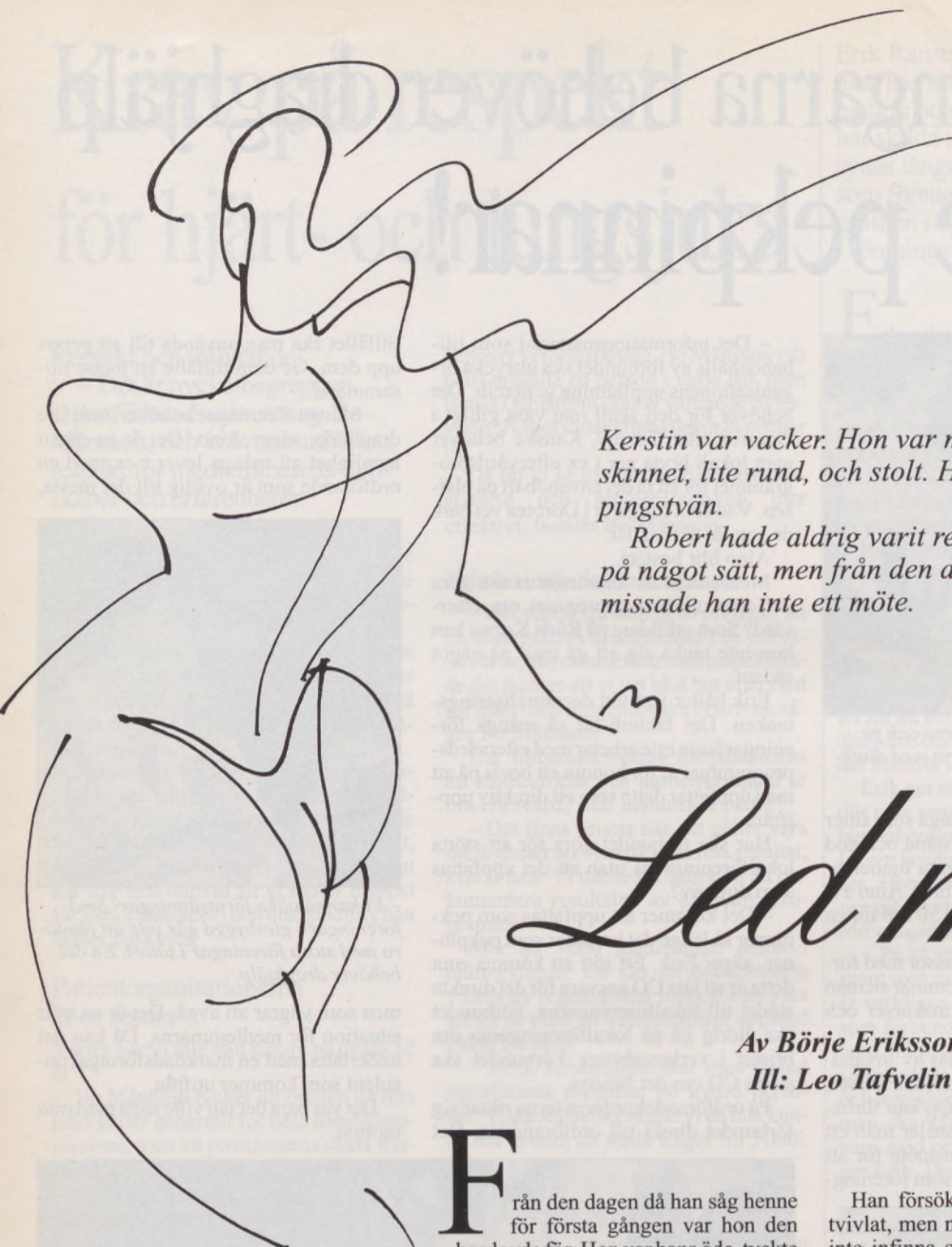
Det var bara det jag ville säga med min motion.



Aino vill att förbundet anställer en marknadsförare.

– Man ska inte centralisera utan använda den kunskap som finns bland medlemmarna, anser Erik.





*Kerstin var vacker. Hon var mörk i  
skinnet, lite rund, och stolt. Hon var  
pingstvän.*

*Robert hade aldrig varit religiös  
på något sätt, men från den dagen  
missade han inte ett möte.*

# Led mig

Av Börje Eriksson

Ill: Leo Tafvelin

**F**rån den dagen då han såg henne för första gången var hon den han levde för. Hon var hans öde, tyckte han om att tänka för sig själv ibland.

Hans arbetskamrater drog vidare, men Robert blev kvar i staden. Han var snart både medlem och aktiv i församlingen, och händig som han var gjorde han mycket nytta. Han satte potatis och målade staket, han reparerade möteslokaler och sjöng sånger med samma glada min. Så mycket som möjligt höll han sig i hennes närhet, henne som han älskade som han aldrig hade älskat någon.

Och hans kärlek växte från dag till dag, men den var knappast besvarad. Kerstin tycktes leva i en annan värld, och Robert anade vad det var som skilde dem åt. Han hade icke tron.

Han försökte nog, han försökte förtvivlat, men någon riktig frälsning ville inte infinna sig. Han lyssnade på dom andra, han läste vad han kunde komma över i ämnet, men han förstod allt mindre och han blev så småningom tvungen att acceptera den tragiska sanningen: Han var antagligen alldeles oemottaglig. Han var för evigt utestängd från den verkliga gemenskapen.

Han fick finna tröst i att vara en god tjänare i det praktiska, ett verktyg i det mer handgripliga. Det var ju inte det sämsta, och framför allt fick han vara i närheten av Kerstin, och det var ändå huvudsaken. Kerstin uppfyllde hela hans liv. Allt han tänkte, gjorde och sade, kretsade kring henne.

Sommaren kom, och församlingen slog upp sitt stora tält, alldeles utanför



stadens campingplats. Man hade möten varje morgon och kväll, och Robert hade fullt upp. Han målade och satte upp affischer, han städade och höll ordning.

**H**an hade kommit Kerstin lite närmare. Efter kvällsmötena brukade dom göra sällskap hem. Dom promenerade genom staden, en brinnande, akterseglad beredskapsarbetare, och en mörkskinnad, rund och vacker predikant. Dom brukade prata om kyrkan och medlemmarna, men Robert försökte så ofta han kunde styra över samtalen på sådant som han tyckte var mer intressant.

Han ville prata om sig själv, henne, dom, livet, kärleken och verkligheten. Kerstin pratade om församlingen. Robert led, men kärleken överlever det mesta, den är blind, döv och slagtdalig som få andra saker, och Robert gick bredvid sin älskade Kerstin och log.

När dom kom fram till huset där Kerstin bodde, så brukade Robert se henne i ögonen, djupt, och förtvivlat söka efter en signal, ett tecken på att hans känslor var besvarade. Ibland tyckte han att han såg en snabb glimt av värme och ljus, ibland ingenting.

Väl hemma hos sig, kunde han länge ligga vaken och fundera över vad han egentligen hade sett.

Någon gång ibland kunde det hända att han rörde vid henne. Det kunde vara av en händelse, det kunde rent av vara avsiktligt. Ett par gånger hade det hänt att dom båda samtidigt hade sträckt sig efter en sångbok till en nyanländ tältbesökare, och det hade blivit så att dom för någon sekund hade hållit varandras händer. Varje gång det hade hänt, hade som sett på varandra, och Robert var nästan säker på att hon varje gång hade rodnat, eller åtminstone varit på väg att göra det. Ville han så gärna tro. Efter en sådan händelse kunde han ligga vaken nästan hela natten. För varje dag ökades hans åtrå, det värkte i hela kroppen, det kliade, och han var besatt av en enda önskan, nämligen att något skulle hända. Så fort som möjligt.

**E**n dag kom en chans. Dom var ensamma i tältet, Robert var i färd med att ställa stolar och bänkar i ordning, Kerstin pysslade med blommorna. Robert repade mod. Han gick fram till henne, och han tog hennes händer i sina. Han svalde. Han såg henne stint i ögonen. Han svalde igen. Han fick inte fram ett ord. Hon såg frågande på honom, och han ville så förtvivlat gärna tala om vad han kände, men det stockade sig i halsen, allting satt fast och han släppte hennes händer. Bedrövad vände han sig om och gick ut. Kerstin såg förvånat efter honom,

ryckte på axlarna och återgick till sina blommor.

Robert gick raka vägen till systembolaget. Han hade inte druckit sprit på fyra månader, men nu måste han ha lite. Han köpte en sjuttifem Bells.

Den natten kom han aldrig i säng, han satt uppe och drack och funderade. Han kom fram till att inget hade förändrats. Han hade ju inte sagt något dumt, hon hade inte heller sagt något, och att han älskade henne mer än någonsin, det kunde han ju inte förneka. Han förbannade varje timma som var kvar till morgonmötet.

**D**agarna gick, Kerstin var som vanligt, hon verkade inte ens ha märkt vad som hade hänt i tältet. Robert var både lättad och besviken. Han fortsatte dricka whisky, det hjälpte på något vis. Han kunde sitta hela nätter och fundera, hålla i, dricka ur, fundera lite mer, hålla i igen, och så vidare. Hur han än funderade, och hur mycket han än drack, så kom han hela tiden fram till samma resultat. Det var Kerstin han ville ha.

Förutom mötet på morgonen och det på kvällen, så höll man även en liten föreställning för barn varje eftermiddag. Syftet var inte så mycket att frälsa nya själar, man gjorde det för nöjets och barnens skull. Det var också med ett stänk av skadeglädje, eller kanske ironi, som man lite förbifarten framhöll att det inte kostade något, till skillnad från sommarland, djurparker och vattenrutschkanor. Robert tyckte till en början att det var ett ganska korkat argument, men rätt så snart blev han övertygad om att det faktiskt fick föräldrar att låta sina små gå till tältet. Dom blev av med sina barn för en stund, alldeles gratis.

Nu lät sig inte små barn lockas av handmålade affischer, det måste till bättre grejer. För andra året i rad använde man sig av en lysande metod. Några av flickorna i församlingen hade sytt en kaninkostym i vit plysch.

Den var ordentligt gjord, inga synliga blixtlås och inga onödiga veck, den var rejält stoppad och hade även, bortsett från färgen, en inte ofördelaktig likhet med en TV-figur. Campingbarnen älskade kaninen, och Robert älskade barnen, för det var han som varje eftermiddag fick dra på sig den varma pälskostymen, och det var tack vare barnen som han sedan fick låta sig ledas av den vackra Kerstin, i triumftåg runt den stora campingplatsen.

Det gick alltså till så, att Kerstin ledde Robert i en bit tvättlina. Dom behövde inte gå lång stund förrän barnen flockades runt dom. Robert var lycklig. Han skuttade, grymtade, skakade tass och bet i tvättlinan. Då och då saktade han in så han kom ett halvt steg efter Kerstin. Han

skulle ha kunnat gå hur länge som helst bakom henne. Han beundrade hennes ben, hennes rygg och nacke, ja, hela henne. Längre kunde han dock inte gå så, barnen gjorde sig påminda, och han fick börja jobba igen. Ibland när han blev väldigt uppspelt och kände sig på alldeles särskilt bra humör, då kunde det hända att han la ena tasserna på Kerstins axel, eller rent av gav henne en klapp där bak. Efter ett sånt tilltag brukade han genom sina ögonhåll snabbt betrakta hennes ansikte, men till sin besvikelse såg han aldrig ljuset han väntade på. Kerstin pratade i stället oavbrutet med barnen, hon berättade att klockan fem, *då ska kaninen sjunga och dansa i det stora tältet där borta, gå och fråga pappa och mamma om du kan få gå dit. Klappa kaninen du, det går fint, han är så snäll, klockan fem ska han sjunga och skoja i det stora tältet där borta, det är alldeles gratis, tala om det för pappa.*

Sakta gick de runt hela campingen, hela tiden med en stor skara barn omkring sig. Robert klappade barn, dansade med barn, till och med skrämde barn, men framför allt så älskade han i skydd av pälsen Kerstin.

**I**mitten av juli var värmen bedövande. Campingplatsen var fullbelagd och Robert led fruktansvärda kval. Han kärlek kunde nu inte bli större och mera smärtsam, Kerstin gick omkring i bikini, och kaninkostymen var som en tryckkokare. Han var för det mesta fruktansvärt bakfull, och det hände ett par gånger när han hade gjort några riktigt vilda språng, att det svartnade för ögonen och gungade till i knäna. Roberts liv, tyckte han själv, var numera nätter av grubbleri och supande, dagar av Kerstins bruna rygg under en brännande sol, sedd genom två små hål. Efter varje promenad slog hjärtat hans tungt, han var torr i munnen och benen kändes som tuggummi. Det var med en enorm kraftansträngning han varje dag lyckades ta sig upp på podiet i tältet. Där satte han med ett stön igång att steppa. Sjunga behövde han till all lycka inte göra, sången var inspelad i förväg på ett band. Upptäandet tog drygt en halvtimme, och efteråt brukade Robert sjunka ihop bakom tältet, i skydd bakom en buss. Där låg han och svor långa ramsor, andades tungt och önskade sig långt, långt bort. Men, som sagt, kärleken tål en hel del, och så fort han vilat en stund, reste han sig upp och såg sig omkring för att försöka få syn på Kerstin.

**C**ampingsäsongen led mot sitt slut, det var i början av augusti, och sommarens sista värmebölja svepte in över landet. Kerstin hade nu en ganska luggsliten kanin på släp i tvättlinan. *Forts på sidan 14*



Landstingsförbundet maktlöst

# Sjukvården struntar i rekommendationerna

Har landstingsförbundet tagit sin hand ifrån barnhjärtkirurgin?

Den frågan ställer Föräldraföreningens ordförande Elsa Crafoord till Gunnar Hovring, ordförande i Landstingsförbundet. Han svarar med en motfråga:

Är det någon idé att yttra sig när ingen bryr sig om vad man säger?

En centralisering av barnhjärtkirurgin medför att kompetensen ökar, det är alla inblandade parter överens om. Knäckfrågan gäller bara vems kompetens! Ingen av de fyra thoraxklinikerna (Sahlgrenska, Lund, Karolinska och Akademiska) vill släppa ifrån sig de prestigefyllda barnhjärtoperationerna.

Gunnar Hovring tvingas konstatera att läkarna inte fäster något avseende vid Landstingsförbundets rekommendationer från 1989 om en koncentration av barnhjärtkirurgin till Lund och Uppsala.

Föräldraföreningen för hjärtsjuka barn och ungdomar har i mer än tio år ställt krav på en snar lösning av frågan om centralisering av barnhjärtkirurgin. Föräldrarna anser det vara en självklarhet att operationerna ska utföras av de skickligaste läkarna, i det team som har störst erfarenhet.

Landstingsförbundet har länge varit inne på samma linje. Irritationen inom läkarkåren blev stor och debatten stundtals mycket hetsig när Sahlgrenska och Karolinska ombads remittera barnen till Lund och Akademiska. Hittills har sjukvårdshuvudmännen tagit ställning för verksamheten i det egna länet vilket betyder att man inte bryr sig om rekommendationen.

Landstingsförbundet har inga tvingande befogenheter. Alltså fortgår operationerna på samtliga kliniker i samma utsträckning som tidigare.

Sjukvårdsansvariga i de berörda landstingen har uppenbarligen känt att hjärtoperationer på barn är en central del av den kirurgiska verksamheten. De har inte ansett det nödvändigt med en centra-



Elsa Crafoord och Marianne Björnsdotter fick ett givande samtal med Gunnar Hovring under kongressen.

Docent Torkel Åberg (här vid en hjärtoperation i Umeå) pekar i sin utredning på behov av att koncentrera kunskaperna inom barnhjärtkirurgin (ovan t h).

lisering och då kan de fortsätta att operera, säger Gunnar Hovring.

Det är bara Socialstyrelsen som har befogenheter att granska läkare och fatta beslut om att stänga en verksamhet. Då ska man kunna åberopa medicinska skäl och några sådana argument kommer man inte att ha i det här fallet, anser han.

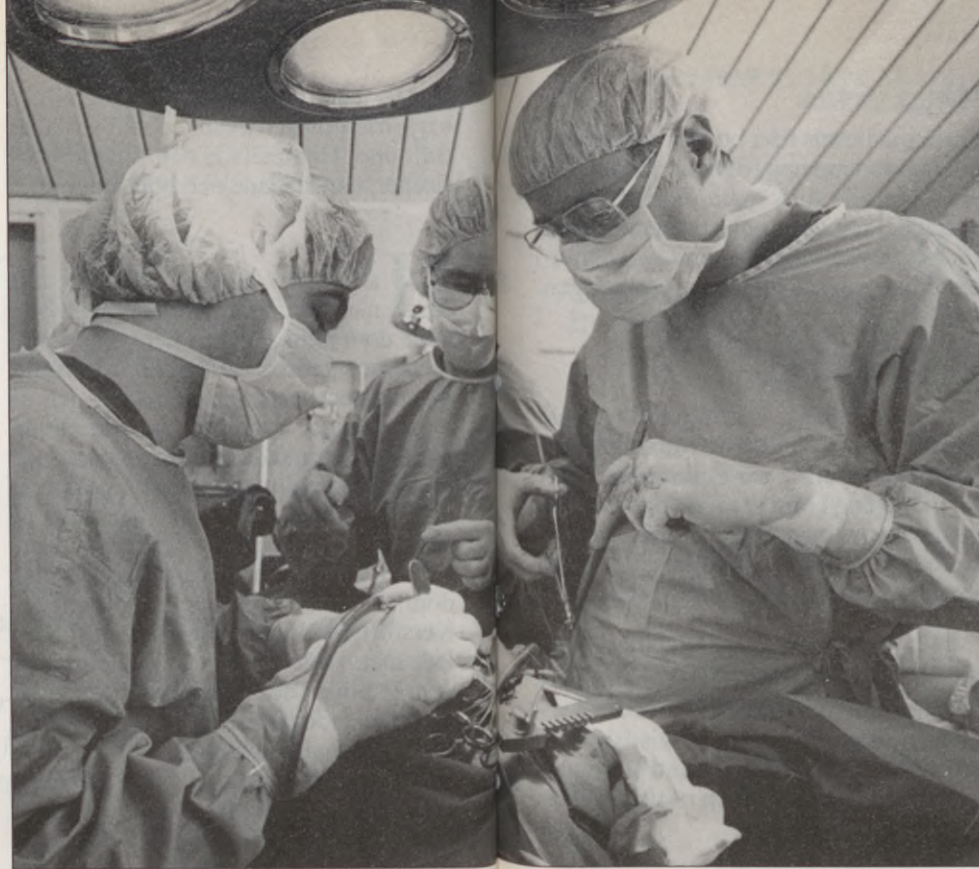
## Mörkertal i statistiken

Den som gör tio operationer får mer erfarenhet än den som gör två. Det är en självklarhet att läkarens skicklighet ökar med antalet operationer, tycker Elsa Crafoord som är kritisk mot att läkarna tillåts "träna på olika håll".

Marianne Björnsdotter, Föräldraföreningens konsulent, håller med. Hon får ta emot samtal från många oroliga föräldrar som befärdar att splittringen på fyra kliniker innebär sämre operationsresultat, vilket ökar riskerna för barnen.

Kan föräldraföreningen belägga att splittringen verkligen innebär en sämre medicinsk kvalitet? Gunnar Hovrings fråga kommer omedelbart och han får svar lika direkt.

Det finns ett mörkertal i statistiken. En hjärtoperation kan vara registrerad som lyckad även om den resulterat i en hjärnskada med förödande konsekvenser för barnet. Det är inte föräldraföreningens uppgift att samla statistik. Vi står för stödet till föräldrarna både före, under



och efter operationen. Det är Socialstyrelsens och hjärtkirurgernas sak att visa att skickligheten nyttjas optimalt. Föräldrar har rätt till garantier så långt det är möjligt att deras barn ska komma friska ifrån operationen.

## Ingen centralisering av ekonomiska skäl

Det är först när man kan peka på att det är medicinskt riktigt, ja kanske till och med skadligt att inte centralisera, som Socialstyrelsen kan gå in med tvingande åtgärder, säger Gunnar Hovring och påminner om att Klas Örtendal har lovat att Socialstyrelsen ska engagera sig. Hittills har man dock inte gjort några framsteg.

## Medicinsk kvalitet

Det nya lönsamhetstänkandet inom sjukvården är en annan fråga som oroar föräldraföreningen. Riskerar vi sänkt kvalitet och löpandebandsprincip när kliniker ska fungera i termer av upphandling och lönsamhet?

Visst finns det risker med systemet, man får vara oerhört observant. Jag tycker det är fel om lägre kostnader används som styreffekt. Grunden måste vara att vi ska ha samma medicinska kvalitet på klinikerna. Det får inte vara tal om något annat än en gemensam bas.

Vi har väldigt skickliga läkare, säger Gunnar Hovring mycket bestämt, och poängterar att det ska mycket till innan sjukvårdspersonalen bedriver en verksamhet som man kvalitetsmässigt inte kan stå för.

Text och foto: Tonie Andersson

## Föräldraföreningen får stöd av ny utredning:

# Nödvändigt att centralisera barnhjärtkirurgin

Har vi kommit ännu ett steg närmare en centralisering av barnhjärtkirurgin? Eller är Socialstyrelsens senaste initiativ att koncentrera all barnhjärtkirurgi till ett eller två ställen i landet bara ett slag i luften bland många?

Docent Torkel Åberg vid regionsjukhuset i Umeå, som för Socialstyrelsens räkning utarbetat ett underlag för beslut om nya rekommendationer, är optimist:

Jag är övertygad om att vi kommer att lyckas åstadkomma en koncentration av barnhjärtkirurgin. Idag råder en total enighet om att det skulle förbättra vården för de hjärtsjuka barnen.

Ett och ett halvt år har det tagit honom att arbeta fram underlaget för hur en centralisering skulle se ut. Till sin hjälp har han bland annat haft flera barnkardiologer, barnhjärtkirurger och barnläkare samt Föräldraföreningen för hjärtsjuka barn och ungdomar. Var och en har utifrån sina respektive kunskaper och erfarenheter fått ge sina synpunkter.

Om samtliga inblandade är eniga om att en centralisering bör förverkligas, skiljer sig däremot åsikterna åt ifråga om antalet centra och var de i så fall bör ligga. Torkel Åberg förordar i sin utredning ett eller två centra.

## Beslutsgången

Det nya underlaget har skickats ut till samtliga sjukvårdshuvudmän tillsammans med en så kallad intresseförfrågan. I den har sjukhus som är intresserade av att skapa en centraliserad verksamhet fått chansen att presentera bland annat sin medicinska kapacitet, tillgång på personal och organisation. Först när de svaren analyserats kan Socialstyrelsen gå ut med nya rekommendationer om en koncentration av barnhjärtkirurgin. Torkel Åberg antar att detta kommer att ske någon gång under vinterhalvåret.

Vad är det då som inger Torkel Åberg förhoppningen om att den nya utredningen ska ge resultat? Varken socialstyrelsen eller Landstingsförbundet har makt att neka landets kliniker att utföra hjärtoperationer på barn. Endast en lagstiftning skulle möjliggöra en centralisering. Än så länge är det bara Föräldraföreningen som driver frågan om en sådan.

## Komplicerat

De rekommendationer Landstinget tidigare presenterade var vagt underbyggda. Dessutom var förslagen inte förankrade bland dem som eventuellt blir tvungna att lägga ner sina verksamheter på respektive sjukhus i samband med en centralisering. Idag är läkarna i högre grad övertygade om att en koncentration av barnhjärtkirurgin behövs, betonar Torkel Åberg.

Han pekar också på vikten av rutin hos barnhjärtkirurger. Hjärtoperationer på barn innehåller några av de svåraste och tekniskt mest utmanande delarna av thoraxkirurgin.

Idag utför endast en enda kirurg på varje klinik cirka 50 komplicerade hjärtoperationer på barn varje år. Den siffran kan jämföras med det antal rutinoperationer på vuxna en kirurg utför under ett år, som är 150–200. En koncentring av barnhjärtkirurgin ökar operationskirurgernas kompetens. När de samlas på ett eller två ställen får de möjlighet att dels operera fler, dels utbyta erfarenheter med varandra. En centralisering underlättar också de problem som uppstår vid eventuell sjukdom eller utformning av journalscheman. Det berör även övriga yrkesgrupper som deltar i vården av hjärtsjuka barn, säger Torkel Åberg.

## Barnens behov

För närvarande föds det 800 barn med medfödda hjärtfel varje år. Torkel Åberg uttrycker deras primära behov i sin utredning:

- Att få en snabb och säker diagnos.
- Att få en effektiv behandling vars effekt varar även på lång sikt.
- Att gå igenom behandlingen oskadad.
- Att få en god omvårdnad.
- Att få hjälp med anpassning till ett så normalt liv som möjligt.
- Att slippa få recidiv (återfall) eller sena komplikationer.

Att en centralisering av barnhjärtkirurgin ökar barnens möjligheter att få sina behov tillgodosedda är alltså alla överens om. Men hur länge ska barnen vänta?

Vi måste börja med att skapa resurserna. Det kan till exempel gälla ombyggnader av redan befintliga sjukhus, nya byggnader och apparater. Sådant tar tid och vi måste förstås ställa in oss på en förändringsperiod. Vi får nog räkna med en tidsperiod på ett halvt till ett år, gissar Torkel Åberg.

## Hoppfull

Gissningar och antaganden, åsikter och rekommendationer. Vad gör ni om de fyra enheter som idag utför barnhjärtkirurgi struntar i rekommendationerna? försöker jag igen.

Det här kommer att lyckas. Den här gången kan vi luta oss mot de resultat som kommer att framgå i sjukhusens intresseanmälningar. De kan i sin tur jämföras med de resultat ett center kan visa upp, understryker Torkel Åberg och tillägger:

Vi försöker ju bara genomföra det som alla i grund och botten vill ha och önskar.

Text: Ulrika Askegård  
Foto: Ulf Hägglund



## Stöd hjärt- och lungsjuka:

# Spela bingo i TV-hörnan

Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund tar ett steg mot massmedia i form av TV-bingo. Möjlighet för oss att bli kända och att skapa en bättre ekonomi.

För dem som älskar att spela bingo, men tycker att hemmets lugna vrå är att föredra framför stökiga bingolokaler stundar gyllene tider. Från och med oktober månad kan du sitta hemma framför TV:n och spela bingo med dej själv och andra tittare. Men det krävs två ting: Dels att du kan ta in TV4, dels att du har köpt bingobrickor. Sen är det bara att knäppa på TV:n och vara med i spelet.

### Samarbete

I detta samarbete ingår Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund tillsammans med flera folkrörelser inom Folkrörelsernas samarbetsorgan för lotterifrågor (FSL). Med i FSL är också Röda Korset, Scoutrörelsen, andra handikapporganisationer, vissa frivilliga försvarsorganisationer samt Blåbandsrörelsen och MHF.

### Utökning

I Göteborg har idrotten med framgång spelat TV-bingo i den lokala kanalen och nu vill man pröva i större skala men med ett bredare arrangörsunderlag. Under en tvåårsperiod har man spelat ihop 6 miljo-

ner till ungdomsidrotten och genom samarbetet med TV4 vidgas nu möjligheterna till en rikssatsning som kan stärka folkrörelsearbetet i allmänhet, men givetvis ge vår organisation en extra möjlighet, om man ligger i startgroparna.

### Omfattning viktig

Stig Kroon, sekreterare i FSL och styrelseordförande i IOGT-NTO:s lotteribyrå, tror att efter introduktionen bör TV-bingo kunna ge så rejäla tillskott att man blir självfinansierande. Dock, säger Kroon, hänger det samman med två saker. Dels hur omfattande kabel-TV-nätet är, dels hur energiska föreningen och medlemmarna är i själva försäljningen av bingolotter. Och är man duktig på att sälja bingobrickor i distriktet eller föreningen så får man också procentuell utdelning på de brickor som säljs via tipsombud, tobakister etc.

Sin bingobricka köper man hos sin tobakshandlare, tipsombud eller av föreningens ombud. Priset är 20 kronor. Efter den förhandsdragning som måste ske, presenteras denna sedan i ett underhållningsprogram varje lördagskväll i TV4. Där kommer kända artister och aktuella personer att medverka, så att det är upplagt för spännande höstkvällar framför TV:n. Vem som blir programledare är inte helt klart, men att det blir ett välbekant ansikte är säkert.

### Många vinster

Vinsterna består från presentkort på någon hundralapp upp till bilar, resor m.m. Och som alla lottköpare känner till så brukar det finnas en och annan möjlighet till extra vinster och ett extra lyckonummer utlovas också för att öka spänningen ytterligare.

### 1,8 miljoner i vinster

Det finns omkring 1,5 miljoner hushåll som kan ta in TV4 idag och utbyggnaden pågår hela tiden så när Folkrörelsebingon drar i gång i början av oktober så kan ännu fler vara med. Störst för närvarande är Göteborg med 155 000 hushåll följt av Stockholm med 150 000 och Malmö med 117 000.

Ett intensivt arbete är igång inför starten som sker första lördagen i oktober. Tillståndet löper sedan fram till årsskiftet, men arrangörerna är optimistiska och tror att det kan förlängas och att programformen kommer att bli en riktigt långkörare.

### Alla får chansen

Just nu kontaktas alla organisationer inom de olika arrangörsförbunden och en säljorganisation är under uppbyggnad. För varje län anställs en distriktschef som sedan knyter upp ombud och återförsäljare.

Organisationen skapas gemensamt för samtliga partier, medan de enskilda förbunden givetvis har ansvar för att försäljningen löper smidigt och effektivt inom de egna leden.

Vi uppmanar alla som kan vara med att spela på TV-bingo men att också sälja bingobrickor. För närmare upplysningar var god kontakta Bengt Dahlström på förbundets kansli per telefon.

**Text: Ann-Cathrin Hjorth**

*"Led mig", forts från sid 11*

bert gjorde inga häftiga rörelser längre, han hoppade inte, han skojade inte. Han bara gick bredvid henne och grymtade lite, med nedböjt huvud och släpiga steg. Endast för hennes skull brydde han sig fortfarande om att borsta tänderna och byta strumpor någon gång ibland. Sommarens sista barnfloccar slöt upp, och Kerstin malde på den gamla ramsan som vid det här laget höll på att driva honom från vettet. Kom och se kaninen dansa i det stora tältet där borta klockan fem, då ska han sjunga och dansa för er. Kom och titta när kaninen dansar. Vill du klappa kaninen? Gör det, titta här, här kan du klappa. Tala om för pappa att det är gratis. Klockan fem i det stora tältet.

Roberts rödsprängda ögon såg Kers- tins svarta hår svänga i det torterande solskenet. Det blixtrade i huvudet. Hela kroppen värkte, och bara tanken på att han om tjugo minuter skulle äntra podiet för att köra igång sin halvtimmesshow, fick det att gå runt i huvudet på honom. Han hade givit upp alla tankar på att något absolut måste hända, han hängde bara kvar som gammal spindelväv på en backspegel. Kom och titta på kaninen när han dansar och sjunger i tältet där- borta. Klockan fem, ja. Ta med mamma och kom. Här, hälsa på kaninen, hopp- san! Ett litet barn snavade och föll. Ker- stin stannade och hjälpte det på fötter, men Robert märkte inget, han gick i tunga tan- kar rakt fram.

Tvättlinan sträcktes för sista gången den sommaren, för sista gången någon- sin. Med ett gurglande ljud rycktes Ro- berts huvud bakåt. Han tvärstannade och snodde runt. Klockan fem dansar och sjunger kaninen i det stora tältet. Kom och titta då, det är gratis. Det kanske pappa uppskattar? Jag tänkte väl det. Kom och klappa. Han slet av sig tvättli- nan och skrek.

– Va i helvete gör du din jävla kossa! Robert höll emot in i det längsta, men till slut gav han efter för lusten att vända sig om. Han gjorde så, och genom bus- sens smutsiga bakfönster såg han staden försvinna allt längre bort i kvällssolen. Ännu en bortkastad sommar, tänkte han.







<p>HON ÄR FÖRTJOCK!</p> <p>JA... HON ÄR FUL I PÅSEN INGET ATT STÄLLA UT.</p>		GÖR DET VID PÅKETTINSLAGNING	AGNAS FÖR FÄNGST STRÖG	RIMMADE	BATALJER	KAN MAN I MJUGG	PLÅGAR JULGRANAR
		UTDRAGNA CIRKLAR					FICK INTE FÄLUN
		VILL GÄRNA KÄRA				VILA	
		KÄN GE EN KRONA I DAG KNUTRIK SAK					
		MOT BOTTEN FÖRLÖPARE					
<p>SVÄRT ATT BESTÄMMA SIG... SKA VI TA POJKEN ELLER FLICKAN?</p>		GER TRAFIK PROBLEM	LÅNGTRADAR SKYLT	TAR OFTA VÄRA BÄSTA SPELARE	FÖRE LM		
<p>↓</p> <p>KRYSSAS OFTA I KÄTTE</p> <p>NÄSA LIPP-SATS</p>							
LEVER PÅ ANDRA					VERKSTADS KLUBB		GREN I FRI IDROTT KLAR
KAN ÖRMAR					GÅ PÅ ISLAND KYLER		EJ ERKÄNNA
TEAM							
		GER TACKOR	ANDERS EKLUND				
			VERA VIMMAN				
HAR MÅNGA ÄGARE			BLIR MÅNGA ÄGG				
SER VI OFTA			BRUKAS FÖR BRUK		SEGERTEKEN	HJÄLPER BÄRRAREN	
TAS UPP I KYRKAN				HAR SAGA EDDAN			HADDE GAMMAL EKEN-KÄRRA

# Status 6

## BILDKRYSS

Lösningarna skall vara märkta "Bildkryss nr 6" och måste vara Status redaktion, Box 9090, 102 72 Stockholm, tillhanda senast den 15 november.

Fyra priser utdelas, ett på 100 kr, ett på 75 kr och två på 50 kr. Lösning och pristagare meddelas i Status nummer 1/92.

Namn \_\_\_\_\_

Adress \_\_\_\_\_

Postadress \_\_\_\_\_





av Erik Ransemar

Det är kanske svårt att nu föreställa sig, att ett sjukhus som härbärgerade svårt sjuka – för så är ju den vanliga föreställningen om de tuberkulossjuka – kunde uppvisa ett folkliv av närmast sydländska dimensioner. Men så var det, framför allt de söndagar under sommarhalvåret, då patientföreningen anordnade basarer eller andra festligheter utomhus.

Söderby sjukhus var ett sanatorium. Sanatorium var det gängse namnet och varför man här fastnade för beteckningen sjukhus har jag inte kunnat finna några förklaringar till. Söderby sjukhus uppfördes och drevs av Stockholms stad. Beslutet togs 1906. Stockholm hade då nyligen blivit stor markägare i Salems kommun genom köp av "Bornsjöegendomarna", inköpta för att skydda Bornsjöns vattentillflöde.

Söderby tog emot de första patienterna i oktober 1910. Vid årets slut vårdades 395 patienter där. Därmed var Söderby det i särklass största sanatoriet i landet. Genom tillbyggnader under årens lopp fram till 1940-talet fanns det plats för 450 patienter där, när kapaciteten var som högst.

En festdag deltog också alla anställda och deras anhöriga i aktiviteterna och de kunde väl utgöra minst lika många som patienterna. Patienternas anhöriga kom i regel med tåg och steg av vid Utrans station, men det fanns naturligtvis en del, framförallt längre fram, som kom med bil. Därutöver kom det folk både från stationssamhällena Utran

och Rönninge som tog Söderby till mål för söndagens utflykt i samband med fester eller basarer.

Så gott som allt med undantag för de religiösa aktiviteterna svarade patientföreningen för. Patientföreningen bildades den 7 april 1911 efter det att man haft den första sammankomsten den 30 mars för att utvärdera intresset för att bilda en sammanslutning. Man fastställde föreningens ändamål så här:

Föreningens ändamål vore, att åstadkomma en understödsfond åt behövande patienter. Genom anordnande av lämpliga nöjen, tex basar, fester och dylikt samt i mån av kapital åstadkommande öppnande av handelsrörelse med korta varor vars afkastning skulle tillfalla ofvannämnda fond.

Och det blev så som pionjärerna drömt. En oerhört omfattande och mycket imponerande självverksamhet växte fram på Söderbys höjder under de femtio år som sjukhuset existerade som ett klassiskt sanatorium. Protokoll finns bevarade alltsedan den första sammankomsten, inte bara protokollen från de allmänna mötena utan också styrelsens protokoll liksom protokoll från schackklubb, nöjeskommitté m fl.

Sanatoriet var ett samhälle i miniatyr. I många avseenden var detta samhälle bättre rustat med utbud av kultur, nöjen och bildningsverksamhet än många av Sveriges mindre kommuner under de år sanatorierna existerade. Dessutom hade "innevånarna" bättre tillfällen att ta del av utbudet. Valmöjligheterna var naturligtvis däremot mindre.

I början arbetade man dock på de styrandes villkor. Där fanns en avgörande skillnad. Ett exempel från 1911: Föreningen hade beslutat anordna en höstfest. Sjukhusdirektören avtog idén om att ha ett fruktstånd liksom att en kommitté av patienter skulle få åka in till Stockholm för att försöka få bidrag till festen från firmor och privatpersoner. Kanske var det smittskräcken som dikterade sjukhusdirektörens nej när det gällde fruktståndet. Man fick förresten inte heller anordna något fyrverkeri på festkvällen. Dock lovade han att eventuellt ändra uppfattning efter det han inhämtat upplysningar om eldfaran hos sakkunniga.

Hur det gick med fyrverkeriet vet jag inte. Jag har inte hittat någon upp-

gift om detta. En stolt kassör rapporterade dock en tid efter festen att den preliminära vinsten belöpte sig till 560 kronor. Det var en ansenlig summa pengar den tiden.

Den 8 augusti 1912 bildar patienterna en teaterklubb. Man ville med teaterklubben "bereda patienterna nöje för en ringa penning genom uppförande av mindre teaterpjäser" och samtidigt stärka understödskassan.

Något senare bildar man också en schackklubb, som av tidvis bevarade protokollböcker framgår, hade en mycket livlig aktivitet. Teaterklubben upphörde längre fram och nöjeskommittén tog över dess verksamhet. Beteckningen "nöje" hade inte någon negativ klang under de här åren.

Vid sidan om kunde det finnas studiekommitté, idrottskommitté, radiokommitté, bibliotekskommitté etc. Det fanns uppgifter till de flesta som ville eller orkade vara aktiva.

Det var också så under många år, att det faktiskt var mer vanligt, att en artist eller en musiker hade framträtt på ett sanatorium än i en folkpark. På sanatorierna hade också den tidens populära föreläsare en lyhörd lyssnarskara.

En dag kom den populäraste av alla under flera årtionden, forskningsresanden och författaren Sten Bergman, till det landsortssanatorium i Småland, där jag då var patient. Året var 1948 eller 1950. Jag var ordförande i patientföreningen och hade därigenom uppgiften att ta hand om Sten Bergman, att hälsa honom välkommen, att assistera honom vid skioptikonapparaten och att avslutningsvis avtacka honom med blommor, som förresten kom från sanatoriets eget växthus.

När jag skulle överlämna hans honorar, där vi följde de normer som utarbetats för föreläsningar av det här slaget, och Sten Bergman just skrivit sitt namn på det kvitto jag överlämnat, stannar han upp innan han stoppar ner sin penna i innerfickan.

– Säg mig, hur finansierar ni er verksamhet, säger han med sin enorma stämma.

– Det gör vi nästan helt genom våra insamlingar inför julen.

Då tittar Sten Bergman på det kvitto han just skrivit under, viker det omsorgsfullt på mitten och river det i två delar. Lågmält säger han:

– Då ska jag inte ha något honorar.





## 40 000 till hjärt- och lungsjukvård!

Hjärt- och Lungsjukas Förening i Mölndal hade under våren en insamling vid varuhuset på Ekenområdet i Källered tillsammans med Lions Club Källered. De insamlade medlen skulle gå till förbättring av vården för hjärt- och lungsjuka vid Mölndals Sjukhus.

Tillsammans med övriga Lionsklubbar i den så kallade zonen samlade man under två dagar in 40 000 kronor.

Efter diskussioner med MIVA (hjärtintensiven) beslutades det att pengarna skulle gå till inköp av två Puls-Oximetrar, apparater som på ett för patienten skonsamt sätt mäter puls och blodets syresättning. Metoden är arbetsbesparande för personalen och sparar pengar för sjukhuset. Man kan avläsa resultaten omedelbart på en digital-display.

Något blodprov behöver ej heller tas. Puls-Oximetrar är dessutom an-



*De nyinköpta Puls-Oximetrarna provades omgående.*

vändbara vid utvärderingen av sömnapne, andningsuppehåll vid snarkning, som också påverkar hjärtats arbete.

Vid en träff på Mölndals Sjukhus överlämnade Ingvar Lundell från Källeredes Lions en check till ordförande i

Hjärt- och Lungsjukas Förening i Mölndal som i sin tur överlämnade 40 000 till överläkarna Bo Liander och Hans Holmberg, som i sin tur hade beställt och fått levererat instrumenten. Snabbt och effektivt.

**Harry Moum**



## Örebro-Älvsbyn tur och retur

Den 13 juni startade Örebroföreningen sin resa till Älvsbyn. Vädergudarna var oss inte nådiga. Om de landskap vi passerade igenom berättade Thor Nyberg. Kaffe, bröd och drycker hade vi stuvat bak i bussen så vi kunde stanna efter vägen och styrka oss. Trots regnandet var alla på ett prima humör.

Med Martin Lundström från Älvsbyn som ciceron kom vi till Storforsen. Det var en mäktig syn att se detta vatten som fritt dånade fram. Den oerhörda kraft

som glädjande ännu ej tämjts i turbiner till el. Skall våra barn få glädja sig åt dess skönhet?

Midnattssolen gick vi tyvärr miste om. I övrigt var det en fantastiskt trevlig resa. Tack till föreningarna i Ö-vik, Älvsbyn och Piteå! Allt regnande till trots så mötte ni oss med "sol och värme" som värmdes ända in i själen. Tack för den varma gemenskapen vi mötte.

**Erik Sundström**

## Egen lokal i Ängelholm

Under våren har medlemmarna arbetat för att ställa i ordning vår nya lokal på Storgatan. Vi passade på att inviga den genom att hålla öppet hus och genomföra Hjärt-lungdagen.

Vi visade videofilmer från gymnastiken. Läkare och dietist medverkade. Anslutningen var mycket stor. Trots att lokalen är stor räckte den knappast till.

**Åke Johansson**

*Hjärt-lungdagen i Ängelholm bjöd bl a på tipsrunda och dragspelsmusik i hembygdsparken.*







## FRÅN LOKALFÖRENINGARNA

### Lokalföreningen i Eskilstuna

Vad händer på Eskilstuna Stadsbibliotek? Många besökare ställde frågan när de möttes av medlemmar från Eskilstunaföreningen, som praktiserade hjärt-lungräddning på konstgjorda plastdockor utanför bibliotekets foajé. Föreningen har nämligen genomfört en utställning där för att fira sitt 50-årsjubileum. Stora monstrar berättade om föreningens verksamhet och historik. Allmänheten fick till exempel veta att föreningen har 120 medlemmar. Betydligt färre var det på grundaren Manfred Nordbergs tid. Då hette föreningen Eskilstuna Lungkonvalescenter. Av namnet framgår att samtliga medlemmar på den tiden var lungsjuka. 1963 fick även de hjärtsjuka vara med. Mycket har alltså hänt på 50 år. Idag omfattar föreningens verksamhet bland annat lättgymnastik, utflykter och studiecirklar. "Skratta dig frisk" heter en cirkel som föreningen planerar härnäst. Kanske startas också en cirkel i hjärt- och



Ambulanspersonalen Leif Malmquist, Greger Smedbäck och Nils Dahlén demonstrerar specialutrustningen, en så kallad defibrillator, som används vid hjärtträddning under transport. Foto: Sören Lindell.

lungräddning framöver. Det är nämligen något som alla borde kunna, inte minst

anhöriga till hjärt- och lungsjuka, säger lokalföreningen i Eskilstuna.

### Sunnebor lär känna sin hembygd

Medlemmarna i lokalföreningen i Sunne har läst en studiecirkel om Värmland. Den avslutades i juni med en dagsutflykt till gamla torp och sätervallar.

Ingen lät sig avskräckas av de regntunga molnen. Redan klockan åtta på morgonen bar det av genom en öppen landsbygd, mot Fryksdalshöjden. Ett besök på Klässbols linneväveri blev lärorikt. Tusentals trådar sammanflätas till de vackraste alster. Vi fick se både till-

verkning och färdiga dukar och guidades av en mycket kunnig man.

En annan sevärdhet var Sågudden, en hembygdsgård med hundratals gamla bruksföremål. I Edane besökte vi en konstnär, Rolén, som både målar och skär ut tavlor i trä.

Trots att morgonen syntes dyster tog vi det med glatt humör och fick ett glatt minne.

Hugo



### Lokalföreningen i Kalmar

Kalmar läns äldsta lokalförening firar 50-årsjubileum. Över 100 personer kom till festen som anordnats dagen till ära på Hotell Witt i Kalmar. Föreningens ordförande Göran Fager hälsade samtliga välkomna. Sture Looström företrädde länets centralorganisation medan förbundssekreterare Bo Månsson representerade Riksförbundet. Där var också Anders Andersson och Ingrid Axelsson, kommunalråd i Kalmar. Personal från Kalmar lasarets hjärt- och lungavdelningar fanns också bland de inbjudna. Gästerna serverades, förutom god mat och musikunderhållning, en historik över föreningens verksamhet av Jutte Overå.

Anna-Britta Celander

### Lösning och pristagare till Bildkryss nr 5/91

1:a pris 100 kr:

E A Granlund  
Heleneborgsvägen 7 ög 3 tr  
11731 Stockholm

2:a pris 75 kr:

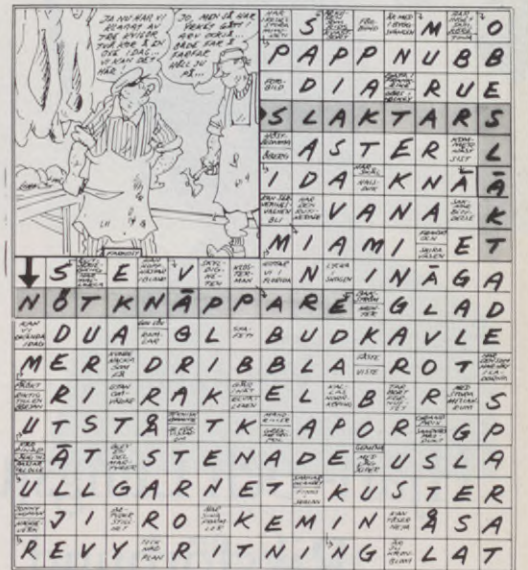
Karl-Erik Käll  
Odengatan 11  
56400 Bankeryd

3:e pris 50 kr:

Gullan Svensson  
Videvägen 43  
91200 Vilhelmina

4:e pris 50 kr:

Erna Dacker  
Ludvikavägen 13  
77010 Fredriksberg





## Skriv till Status debattsida

Välkommen med diskussionsinlägg, synpunkter, frågor, tips, ros och ris.

Skriv till: Status, Box 9090, 102 72 Stockholm.

# En förmån att få välja sjukhus

Svar till "Underbar personal på S:t Göran" (Status 5/91)

Att ha ett barn med hjärtfel innebär inte som du tror att man bara behöver ligga ett par dagar upp till en vecka på sjukhus. Jag, som skrev insändaren "En mamma som tröttnat" (Status 3/91) har en nu 11-årig flicka med ett mycket svårt hjärtfel. Detta innebar 1 år på sjukhus när hon föddes.

Du själv som har varit med om samma sak vet säkert hur där är och jag tror inte jag behöver förklara för dig hur det känns att ständigt sväva mellan hopp och förtvivlan. Ert barn dog efter en tid. Jag beklagar det djupt och känner stor sorg med er. Jag har själv förlorat två barn och vet hur stor sorgen och förlusten är när man mister ett kärt barn. Men vårt "hjärtebarn" har fått förmånen att leva ännu en tid.

Att leva med ett hjärtsjukt barn innebär att man mer eller mindre är beroende av sjukhus. Sjukhus blir en del av livet. Att gå på kontroll en gång per år och kanske inläggning samtidigt med detta är en bagatell, och ekonomiskt drabbas man inte så hårt av detta och visst kan man då äta hamburgare och låta bli att sova ett par dagar. Men att ha ett barn med hjärtfel innebär också att barnet drabbas av ständiga infektioner och därtill långa och många sjukhusvistelser. Då blir ekonomin lidande och man kan inte äta hamburgare varje dag eller låta bli att sova.

Jag kan inte alls förstå att lekterapi bara tar emot "vissa" barn. Även hjärtfriska barn som av någon anledning hamnar på sjukhus några dagar behöver omväxling och lekterapi. Vet du inte att "le-

ken läker". Det är också viktigt att föräldrar för att orka vara hos sitt barn äter och då kan vi få gå ifrån i lugn och ro och veta att någon sysselsätter barnet.

Vi har haft förmånen att kunna välja sjukhus. Vid infektioner väljer vi självklart Huddinge sjukhus och åker gärna taxi eller ambulans till S:t Göran för att vårt barns kardiolog kan kolla att allt ser bra ut vad gäller hjärtat. Varför väljer vi då Huddinge sjukhus? Därför att personalen där har insett att ett snabbt tillfrisknande beror mycket på hur föräldrar, ungdomar och barn behandlas.

Människor är olika och jag är glad för att personalen tog hand om ert lilla barn och gav er den omsorg och förståelse som ni så väl behövde under den svåra och korta tid som ni hade tillsammans. Men det finns ingenting som är så bra att det inte kan göras bättre. Det är viktigt att ge ros men också ris. Du talar om att personalen ofta är stressad och dessutom underbemannad. Varför tror du att det är så? Och varför är det så olika på olika sjukhus? Kan det vara så att man på vissa håll får mer och bättre utbildning och stöd i omhändertagandet av familjer? Om vi ställer krav i vården har vi något konkret att visa för politiker som beslutar om vilka resurser som skall ges. Gnäller vi går det bara ut över personalen och det hjälper ingen av oss. Jag skulle vilja veta hur andra föräldrar upplever vården, omsorgen och omhändertagandet på andra sjukhus i landet. Skriv till Status och berätta!

**"En mamma som  
fortfarande är trött"**



Vårt nya namn:

## Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund





Äppleterrätter hör hösten till. I år är det ont om svenska frukter men nog ska det räcka till några läckra bakelser.

# Mysig höstmat

Medan våren slösar med helgdagar är det tunnsått under höstmånaderna. Allhelgonahelgen har blivit en mathelg av stor betydelse. I inledningen av den mörka novembermånaden är det skönt med någonting gott och festligt.

Vi är alldeles för få som tycker om lamm och äter det ofta. Många har inte ens vågat att prova. Hög tid således. Lammkött är mörkt och mildt i smaken och tänk så mycket nytta flera sådana husdjur skulle göra för öppna landskap.

Den här gången föreslår vi en myntasås på engelskt vis, men det är en god idé att ta tillvara skyn och servera den till dem som inte uppskattar den karakteristiska myntasmaken.

Lite vitlökssmak är gott, men inte alls nödvändigt. Den som vill kan istället för vitlök och mynta krydda med rosmarin eller salvia.

Som alltid håller vi den fettsnåla linjen. Äppelbakelserna är enda undantaget. Men efter en rödbetssoffa och smörgåsar med "kloka" pålägg är det helt möjligt att göra ett undantag.



Hälsningar  
Ulla Ingeson



Musselfrestelse

★

Lammstek med grönsaker,  
klyftpotatis och myntasås

★

Pêche Melba

★

Lammlåda på rester

★

Filfromage

★

Rysk rödbetsoppa med mager Smetana

★

Äppelbakelser

**Musselfrestelse**  
**6 portioner**

1 burk musslor  
1 huvud grönsallat  
6-8 rädisor  
2-3 tomater

**Salladssås:**

2 msk olja  
1 msk vatten  
+ 1 msk vinäger  
2 msk finhackad persilja  
1 tsk dragon  
salt, peppar

Låt musslorna rinna av i ett litet durkslag. Tag bort skägget och den sega slutmuskeln. Skölj grönsaker. Strimla sallaten, skiva rädisorna och skär tomaterna i tunna klyftor. Blanda ihop salladssåsen.

Servera gärna förrätten i portioner, tex snäckskal som på fotot. Lägg sallat i botten. Garnera med rädisor och tomat. Häll över salladssåsen.

Bjud gärna på ett gott vitt matbröd till musselfrestelsen, brytbröd eller en rostad skiva.

**Lammstek**  
**med klyftpotatis**  
**8-12 portioner**

1 1/2-2 kg lammlår  
ett par vitlösklyftor  
1 1/2 tsk salt  
nymalen svartpeppar  
ca 200 g potatis per portion  
smält margarin till pensling

Sätt ugnen på 175°. Gnid in steken med en ituskuren vitlösklyfta och stick gärna in några bitar under hinnan vid lårbenet. Lägg köttet i en ugnssäker form eller långpanna. Stick in en kötttermometer så att hela röret är inne och spetsen kommer i den tjockaste delen av steken. Krydda med salt och peppar.

Skala potatisarna och skär dem i stora klyftor. Lägg dem runt steken, pensla med lite smält mar-

*Laga en god lammstek till höstens stora mat-helg. På engelskt vis med myntasås och klyft-potatis. Som inledning en liten musselfrestelse, som avslutning en i dubbel mening lätt efter-rätt med musikalisk anknytning.*



garin. Pensla potatisklyftorna och vänd dem ev ett par gånger under stekningen. Det tar ganska lång tid för potatis att bli mjuk. Känn med en provnål efter ca 1 timme.

Stek köttet i nedre delen av ugnen. När termometer visar 70° är steken lätt rosa inuti, vid 75° är den helt genomstekt. Tag ut steken, täck den med aluminiumfolie och låt stå ca 15 minuter innan den skärs upp. Tag vara på skyn. Den är grund till en vanlig sås för dem som inte uppskattar myntasmak.

Till steken passar många olika sorters kokta grönsaker, bönor, ärter eller som på bilden broccoli, gärna också en fräsch blandad sallad. Tänk på att grönsaker alltid ska dominera i en måltid.

### Myntasås 5–6 portioner

1 1/2 msk torkade mynta-  
blad eller 4–5 stjälkar färsk  
grönmynta  
1 1/2 dl vatten  
2 msk vinäger  
1 kryddmått salt  
vit- eller svartpeppar

Med torkad mynta:  
Smula sönder mynta-  
bladen. Koka upp vatten och  
vinäger. Häll det över bla-  
den och låt kallna. Smaka  
av med salt och lite nyma-  
len peppar.

Med färsk mynta:  
Finhacka myntabladen.  
Bryt sönder stjälkarna och  
koka dem med vattnet 5–10  
minuter. Sila den heta lagen  
över de hackade mynta-  
bladen. Tillsätt vinäger och låt  
såsen kallna. Smaka av som  
ovan.

Den här efterrätten har fått  
sitt namn efter en världsberömd  
operasångerska från  
Australien, Nellie Melba,  
som fick sitt stora genom-  
brott i Europa år 1887.

Pêche Melba komponerades till henne av mäs-  
terkocken Auguste Escof-  
fier. Idag talar man ibland  
om Melbasås och avser en  
sås gjord med hallon.

Egentligen ska efterrät-  
ten innehålla persika, hal-  
lonmousse, vaniljglass och  
vispad grädde. Det sist-  
nämnda har jag helt fräckt  
uteslutit.

### Pêche Melba

Till 1 portion:  
ca 1 dl djupfrysta hallon  
1/2 persika, konserverad i  
fruktjuice  
ca 1 dl vanilj lättglass

Halvtina och mosa hallo-  
nen. Lägg persikohalvan i  
ett coupeglas eller i en liten  
efterrättsskål tillsammans  
med glassen. Häll över hal-  
lonmoset.

### Lammlåda på rester 3–4 portioner

250–300 g tärnat lammkött  
ca 500 g aubergine, 1–2 st  
1 gul lök  
1 grön paprika  
2 msk margarin  
1 burk krossade tomater  
1/2 buljongtärning  
1/2 tsk salt  
1 kryddmått svartpeppar  
1 tsk oregano  
1 dl riven ost

Skölj och skiva aubergine,  
koka skivorna ett par minu-  
ter i lättsaltat vatten så att  
de mjuknar. Låt dem rinna  
av. Skala och hacka löken,  
kärna ur och skölj paprika.  
Skär den i små tärning-  
ar. Fräs lök och paprika i  
margarin. Häll över de  
krossade tomaterna och  
smula i buljongtärningen.  
Smaka av med salt, peppar  
och oregano.

Täck botten på en ugn-  
säker form med aubergine-  
skivor. Fördela köttet ovan-  
på och häll över grönsaks-  
såsen. Strö över osten och  
gratinera 25–30 minuter i  
175°.

### Filfromage med jordgubbar 6–8 portioner

2 tsk gelatinpulver  
2 msk kallt vatten  
4 dl A-fil, Onaka eller van-  
lig filmjolk  
2 dl krossade eller mosade  
jordgubbar  
2 msk socker  
ca 400 g jordgubbar

Blanda gelatinpulver med  
kallt vatten i en kopp. Sätt  
koppen i en skål eller ka-  
strull med lite hett vatten  
och rör om tills gelatinet  
har löst sig. Häll det under  
omrörning i filmjölken.  
Blanda i de krossade (mosa-  
de) jordgubbarna och sock-  
ret. Fördela i portionsskå-  
lar eller -glas. Ställ dem  
kallt i minst 1 timme.

Servera tillsammans med  
lättnade (eller färska) jord-  
gubbar.

### Borsjtj (rysk rödbettsoppa) 4 portioner

5–6 rödbetor, ca 500 g  
2 gula lökar  
1 morot, 75 g  
1 klyfta vitkål, ca 200 g  
1 1/2–2 msk margarin  
1 liter buljong (tärning)  
1/2 kryddmått vitpeppar  
1 lagerblad  
(salt)  
1 msk vinäger

Skala rödbetor, lök och mo-  
rot. Skär alla grönsakerna,  
utom en av rödbetorna, i  
strimlor. Smält margarin i  
en gryta och fräs de strimla-  
de grönsakerna ett par mi-  
nuter. Tillsätt buljong, pep-  
par, lagerblad och ev salt.  
Koka alltsammans under  
lock på svag värme ca 30  
minuter. Råriv den sista  
rödbetan direkt ner i sop-  
pan när ca 5 minuter åter-  
står av koktiden. Därige-  
nom blir soppan vackert  
mörkröd. Smaksätt till sist  
med vinäger. Klipp persilja  
över.

Servera soppan med kall  
koncentrerad fil, en klick i  
varje tallrik, dessutom  
grovt bröd med smaksatt  
färskost eller en skiva  
lammstek som pålägg.

### Koncentrerad fil till såser m m ("Smetana")

1/2 liter Kefir eller filmjolk

Placera en stor kaffebrygg-  
tratt med filter över en till-  
bringare eller ett mått som  
rymmer ca 1 liter. Det är  
praktiskt att använda ett  
graderat mått. Häll filen ge-  
nom tratten. När 2–2 1/2 dl  
vassla samlats i tillbringaren  
eller måttet är konstisten-  
sen lagom fast på bland-  
ningen i tratten.

**Bra att veta:** Den här kon-  
centrerade filen innehåller  
ca 6 g fett per 100 g, dvs den  
är hälften så fet som grädd-  
fil.

### Äppelbakelser 6 st

2 plattor djupfryst smörde-  
g  
2 eller 3 mindre äpplen  
uppvispat ägg till pensling  
(kanel)

Tag fram och tina smördegs-  
plattorna ca 15 minuter.  
Kavla dem på längden så att  
de blir ca 10 cm större. Flyt-  
ta över dem på en smord  
plåt.

Skala äpplena, skär dem  
i 4 klyftor. Tag bort kärnor  
och skär bitarna i tunna ski-  
vor. Lägg äppelskivorna  
tätt som tegelstenar mitt på  
smördeglängderna. Vik  
upp en kant runtomkring.  
Tryck till den lätt. Pensla  
med uppvispat ägg. (Strö ev  
över lite kanel.)

Grädda mitt i ugnen i  
200° 15–20 minuter. Dela  
varje längd i 3 lika delar.

Servera gärna äppelba-  
kelserna med vaniljglass.



Vid adressändring: klipp ur adressetiketten och sänd den tillsammans med uppgift om ny adress till adressen ovan

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET  
SVENSK PERIODIKA  
BOX 510  
751 20 UPPSALA

## Dolda krafter

– Vilken kraft det finns hos föräldrar som varit med om det allra svåraste som man någonsin kan vara med om! Vilken mognad och klar syn på livet!

Marianne Björnsdotter talar om föräldrar som mist ett barn. Föräldraföreningen har påbörjat en ledarutbildning för att ta tillvara deras oerhörda kunskap.

Föräldraföreningens ledarutbildning syftar till kunskap om hur man kan hantera sin egen sorg. Erfarenheten kan användas till att stödja andra förlustdrabbade, antingen som kontaktförälder eller som ledare för samtalsgrupper. Vi vände oss till de föräldrar i föreningen som kommit en bit i sitt sorgearbete. Vi har fått ett enormt gensvar. Det är många ute i landet som vill pröva utbildningen.

### Lyckad start

En vacker oktoberhelg samlades ett tjugotal föräldrar och fyra medverkande på den charmiga kursgården Finnåker i ett av Bergslagens många brukssamhällen. Det var ett lyckokast att vara just där eftersom föreståndaren för kursgården Carl Widman tillsammans med sin Annie också är kontaktförälder i föreningen!

Till denna tvådagarsutbildning hade sjukhuspräst Lars Björklund, Akademiska Sjukhuset i Uppsala, och barnpsykolog Sis Foster, Knivsta, bjudits in. Lars Björklund talade bl a om krisens förlopp, om innehåll i sorgegrupper samt om vikten av att ha stor respekt och empati för andra människors upplevelser. Sis Foster betonade syskonens situation. Deras sorg blir ofta glömd då familjens rutiner för en tid slutar att fungera och då de lätt tar på sig skuld över det inträffade.

Agneta och Lars Heinerud samt Carl och Annie Widman berättade om hur man praktiskt och konkret kan arbeta som kontaktförälder. I den rollen kan man själv också behöva stöd. Ingela och Ingo Janeck berättade om de veckoslutsträffar föreningen idag har och vilken roll man har som ledare för dessa.

Sammanfattningsvis en mycket lärorik helg där tungt allvar och skratt blandades och då dessa kloka och insiktsfulla människor fick till uppgift att gå hem och smälta, fundera och kanske komma tillbaka och bli synliga i föreningens kontaktnät...

**Text och foto:  
Marianne Björnsdotter**



Lars och Agneta Heinerud studerar föräldraföreningens folder tillsammans med Margaretha och Roland Carlsson (överst).  
Annie Widman och Gunilla Kewdahl redovisar (ovan t v).  
Leif och Siv Ekström med rara svampar (ovan t h).

## Projekt

I Föräldraföreningen finns det flera familjer som mist sitt barn.

Nu söker Föräldraföreningen pengar från Allmänna arvsfonden för att utbilda kontaktföräldrar specifikt för dessa familjer. Det rör sig om ett projekt i fem delar och man har totalt ansökt om 286 300 kronor.

Utbildning hösten 1991 och våren 1992:

- En veckoslutsträff för föräldrar som mist sitt barn
- En tvådagarsutbildning för föräldrar som vill lära sig leda veckoslutsträffar
- Ett seminarium för att ge kontaktföräldrarna stöd och kunskap att bibehålla kontakt med dem som mist sitt barn
- En samordningsträff med representanter för andra föräldraföreningar för att diskutera samarbete lokalt
- En veckoslutsträff.